

Marian Stasiak

Urząd wikariusza biskupiego

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 21/1-2, 99-111

1978

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. MARIAN STASIAK

URZĄD WIKARIUSZA BISKUPIEGO

Dokumenty Soboru Vat. II oraz odpowiednie normy wykonawcze dowartościowują i znacznie modyfikują stanowisko prawne biskupa zarówno na płaszczyźnie Kościoła powszechnego, jak też w ramach diecezji. Określa się w nich także zadania różnych urzędów kościelnych partycypujących we władzy biskupiej płynącej z pełni sakramentu kapłaństwa. W relacji do Kodeksu prawa kanonicznego oznacza to nie tylko nowelizację odpowiednich sformułowań kanonów, lecz również wprowadzenie szeregu nowych stanowisk i instytucji prawnych.

Realizowana w ten sposób reforma struktury prawnej Kościoła posiada charakter eksperymentalny, ponieważ promulguje się normy tymczasowe, ogólne dyrektywy bądź też stawia się jedynie postulaty na przyszłość. Pozwala to na weryfikację w praktycznym funkcjonowaniu nowelizowanych przepisów prawnych i wprowadzanych reform, zanim znajdą one miejsce w nowym kodeksie prawa kanonicznego. W dotychczasowym stadium kształtowanie się prawodawstwa posoborowego przebiega zatem bardziej w sferze formatywnej niż ściśle kodyfikacyjnej. Ujawniają się dzięki temu charakterystyczne tendencje podjętych prac legislacyjnych, do których należy wyraźny proces decentralizacji władzy w Kościele. Pozostaje to oczywiście w bezpośrednim związku ze zmienionym pojęciem władzy i nowym podziałem odpowiedzialności za Kościół wśród różnych stopni hierarchicznych¹. Realizacja tego procesu znajduje swój wyraz w życiu parafialnym, na terenie diecezji, poprzez regionalizację diecezji, konferencje episkopatów itp. Na forum kościoła diecezjalnego dobrą ilustracją zachodzących przemian i napięć w autorytecie władzy biskupiej można zaobserwować na przykładzie nowego urzędu wikariusza biskupiego wprowadzonego przez Sobór do kurii diecezjalnej. Zaznajomienie się z tym urzędem, który zajmuje wysoką pozycję prawną wśród osób, które w ramach kurii współpracują z biskupem, wydaje się nie-

¹ Por. K. Mörsdorf, *De sacra potestate*, W: *Apollinaris*, 40/1967 s. 41—58; W. Bertrams, *De natura potestatis supremi Ecclesiae pastoris*, W: *Periodica*, 58 (1969), 3—29; J. Neuman, *Weihe und Amt in der Lehre von der Kirchenfassung des Zweiten Vatikanischen Konzils*, W: *Archiv für katholisches Kirchenrecht*, 135 (1966), 3—18.

odzwonne dla kapłanów i ogółu wiernych choćby z pastoralnego punktu widzenia, gdyż orientacje we władzy osób, od których będą oni w jakiejś mierze zależni. Ponadto znajomość ta wydaje się tym bardziej niezbędna, że poprzez właściwą formację prawną należy kształtować ducha kościelnego takiej zależności.

1. Geneza prawna urzędu wikariusza biskupiego

Konstytucja dogmatyczna *Lumen gentium* przedstawia naukę o episkopacie w kontekście hierarchicznego ustroju Kościoła, a zatem w ścisłym powiązaniu z kapłanami, którzy z racji sakramentu kapłaństwa stanowią z nim jedno prezbiterium². Kapłani poświęcając się różnym powinnościom w służbie Ludu Bożego stają się współpracownikami biskupów, ich pomocą i narzędziem. W lokalnych zgromadzeniach wiernych poprzez swoje funkcje kapłańskie czynią oni obecnym w pewnym sensie samego biskupa³.

Te idee soborowe znalazły swój praktyczny wydzźwięk zwłaszcza w Dekrecie o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele — *Christus Dominus*⁴. Dekret ten wielokrotnie i w różnym kontekście wspomina o urzędzie wikariusza biskupiego, wskazując przy tym na różnorodne sytuacje i potrzeby kościoła lokalnego, którym można zaradzić poprzez powołanie tego urzędu. Mając na uwadze sprawniejsze wykonywanie posługi zbawczej dla wiernych, zwłaszcza odmiennego obrządku, poleca się w Dekrecie, aby biskupi zatroszczyli się o ich potrzeby duchowe czy to poprzez kapłanów i parafie tego samego obrządku, czy poprzez wikariusza biskupiego wyposażonego w odpowiednie władze lub też nawet, jeśli zachodzi potrzeba, w godność biskupią⁵. Z tych samych powodów przewiduje się w Dekrecie powołanie wikariusza biskupiego dla wier-

² Por. K. Mörsdorf, *The Decree on the Bishops' Pastoral Office in the Church, in Commentary on the Documents of Vatican II*, New York, Herder and Herder 1968, II, 181—183; A. Vallini, *De figura episcopi coadiutoris et auxiliaris secundum doctrinam Concilii Oecumenici Vaticani II recognoscenda*, W: Apollinaris, 40 (1967), 177—214.

³ *Lumen Gentium* nr 28: „Presbyterii ordinis Episcopalis providi co-operatores eiusque adiutorium et organum, ad Populo Dei inserviendum, unum presbyterium cum suo Episcopo constituunt diversis quidem officiis mancipatum. In singulis localibus fidelium congregationibus, quocum fidenti et magno animo consiciantur, quomodo praesentem reddunt eiusque munera et sollicitudinem pro parte suscipiunt et cura cotidiana exercent”.

⁴ Decretum de pastore Episcoporum munere in Ecclesia, *Christus Dominus*, 28 oct. 1965, n. 27 AAS 58(1966).

⁵ *Christus Dominus* (Ch. D.) nr 23: „Hunc quoque in finem, ubi sint fideles diversi Ritus, eorum spiritualibus necessitatibus Episcopus dioecesanus provideat sive per sacerdotes aut paroecias eiusdem Ritus, sive per Vicarium Episcopalem aptis facultatibus instructum et si casus ferat, etiam caractere episcopali ornatum...”

nych obcojęzycznych, wymagając przy tym, aby taki wikariusz biskupi władał dobrze mową wiernych, dla których jest ustanowiony i w zależności od potrzeb piastował godność biskupią⁶. Od biskupów rezydencyjalnych Dekret wymaga ponadto, aby swoich biskupów pomocniczych ustanowili wikariuszami generalnymi lub przynajmniej wikariuszami biskupimi, gdyby to nie było z góry postanowione w liście nominacyjnym⁷. Wspomniany Dekret precyzuje także, choć w sposób ogólny, charakter prawny stanowiska wikariusza biskupiego podkreślając, że „na mocy samego prawa przysługuje im ta sama władza w określonej części diecezji, czy odnośnie do pewnego rodzaju spraw, lub w stosunku do wiernych określonego obrządku — jaką prawo powszechne przyznaje wikariuszowi generalnemu”⁸.

Uwzględniając zatem postanowienia Soboru zawarte w dekreście *Christus Dominus* oraz odpowiednie normy wykonawcze opublikowane w motu proprio *Ecclesiae Sanctae*⁹, można naszkicować sylwetkę prawną tego urzędu.

2. Natura władzy wikariusza biskupiego

Dekret *Christus Dominus* w słowach: „...qui ipso iure ... ea gaudent potestate, quam ius commune Vicario Generali tribuit”, zdaje się w określeniu władzy wikariusza biskupiego odsyłać do natury władzy posiadanej przez wikariusza generalnego¹⁰. Jednakże takie sformułowanie może wydawać się niezbyt jasne, zwłaszcza jeśli problem chcielibyśmy analizować w aspekcie historycznym. Kanon 368 § 1 i § 2 przyznaje bowiem wikariuszowi generalnemu na mocy urzędu władzę zwyczajną dla całej diecezji¹¹. Zachodzi tu

⁶ Tamże. „Item in similibus circumstantiis, diversi sermonis fidelibus provideatur sive per sacerdotes aut paroecias eiusdem sermonis, sive per Vicarium Episcopalem sermonem bene callentem et etiam, si casus ferat, caractere episcopali ornatum”.

⁷ Tamże nr 26: „Quodsi in Litteris nominationis provisum non fuerit, Episcopus dioecesanus Auxiliarem vel Auxiliares suos constituat Vicarios Generales vel saltem Vicarios Episcopales, a sua autoritate dumtaxat dependentes...”

⁸ Tamże nr 27: „...Vicarii Episcopales, qui nempe ipso iure in determinata dioecesis parte aut in certo negotiorum genere aut quoad fideles determinati Ritus, ea gaudent potestate, quam ius commune Vicario Generali tribuit”.

⁹ Littere Apostolicae Motu proprio datae normae ad quaedam exsequenda SS. Concilli Vaticani II decreta statuuntur. *Ecclesiae Sanctae*. 6 aug. 1966, n. 14. AAS 58 (1966).

¹⁰ Dekret *Christus Dominus*, nr 27; Motu Proprio *Ecclesiae Sanctae* (Ecc. S.) nr 14 § 2: „...iuxta Episcopi dioecesanii nominationem, potestate ordinaria vicaria gaudent, quam ius commune Vicario Generali tribuit”.

¹¹ KPK, kan. 368 § 1: „Vicario Generali, vi officii ea competit in uni-

więc z tej szerokości władzy ścisła identyczność między biskupem a wikariuszem generalnym, która wyraża się w tej samej skuteczności wydanych przez nich aktów prawnych, a nawet w tej samej ich przyczynowości, która sprawia, że nie ma rekursu od decyzji wikariusza generalnego do biskupa. Autorzy są zatem zdania, że idea reprezentacji całkowitej z władzą biskupa jest tak bardzo wewnętrzna naturze urzędu wikariusza generalnego, że tam, gdzie byłby jej brak lub byłaby ona w sposób istotny uszczuplona, nie chcą mówić o wikariuszu generalnym lecz tylko o delegacie¹². W konsekwencji tych ograniczeń mielibyśmy do czynienia również z władzą delegowaną, a nie z władzą zwyczajną. Tymczasem redakcja interesującego nas dekretu *Christus Dominus* powtórzona następnie w normach wykonawczych mówi o władzy wikariusza biskupiego w relacji do określonej części diecezji, określonego rodzaju spraw albo w odniesieniu do wiernych jakiegoś obrządku lub grupy osób¹³. Brak tu oczywiście tej całkowitej reprezentatywności jaką posiada wikariusz generalny w zakresie osobowym, rzeczowym i terytorialnym swej władzy. Stwierdza się jednak, że jest to władza zwyczajna zastępcza, jaką prawo powszechnie przyznaje wikariuszowi generalnemu. Z tenoru tego tekstu można konkludować, że prawodawca chciał ustanowić urząd zgodnie z kan. 145 § 1, do którego z samego prawa jest dołączona władza jurysdykcyjna¹⁴. Ponadto jakkolwiek w wypadku tego urzędu brak zachowania idei całkowitej reprezentatywności jak w przypadku urzędu wikariusza generalnego, to jednak trzeba przyznać, że w ramach posiadanych przez wikariusza biskupiego kompetencji będzie zachodziła identyczność prawna z urzędem biskupim. Istotnym jest tu bowiem zachowanie przynajmniej moralnej pełni władzy biskupiej w posiadanym zakresie, tak by wikariusz biskupi mógł cieszyć się władzą zwyczajną. Jest ona zastępcza, ponieważ

---

versa dioecesi iurisdictionis in spiritualibus ac temporalibus, quae ad Episcopum iure ordinario pertinet..."

¹² V. de Paolis, *De Vicario Episcopali secundum decretum Conc. Oecum. Vat. II „Christus Dominus”*, W: *Periodica de re morali, canonica liturgica*, 56 (1967) s. 320. „Hoc plane admittitur ab auctoribus qui docent: (1) si plures Vicarii Generales constituuntur, hi in solidum pro tota dioecesi necesse est ut constituantur. (2) Vicarius constitutus tantum pro parte determinata dioecesis vel pro determinato genere negotiorum est simpliciter delegatus. (3) Episcopus in constituendo Vicario Generali non potest ad arbitrium eius potestatem limitare”.

¹³ Eccl. S. nr 14 § 2: „Vicarii Episcopales, in determinata dioecesi parte aut in certo negotiorum genere aut quoad fideles determinati ritus seu coetus personarum, iuxta Episcopi dioecesanum nominationem.

¹⁴ KPK. kan. 145 § 1: „Officium ecclesiasticum... stricto autem sensu est munus ordinatione sive divina sive ecclesiastica stabiliter constitutum, ad normam sacrorum canonum conferendum, aliquam saltem secumferens participationem ecclesiasticae potestatis sive ordinis sive iurisdictionis”.

„eadem est ac episcopi”, a zatem akty prawne wikariusza biskupiego uważane są za wydane przez samego biskupa. Posiada to wydźwięk prawny i pastoralny w traktowaniu wikariusza biskupiego jako współpracownika biskupa¹⁵. Należy tu zauważyć, że kryterium rozróżnienia między władzą własną lub zastępczą wyraża się w motywie jej wykonywania, a nie posiadania tej władzy. Chodzi tu zatem o to, czy ta władza jest wykonywana we własnym imieniu bądź też w imieniu osób drugih¹⁶. Stąd też wikariusz biskupi wykonuje władzę zastępczą w imieniu biskupa diecezjalnego. Natura tej władzy wymaga zatem identyczności w sensie prawnym z osobą, w imieniu której spełnia się tę władzę. Wyraża się to z znanym określeniu: alter ego. Ta identyczność prawna z urzędem biskupa realizuje się tak w przypadku wikariusza generalnego, jak też wikariusza biskupiego, choć sam prawodawca czyni wyraźne rozróżnienie między tymi stanowiskami podkreślając, że w wypadku wikariusza biskupiego ta identyczność prawna z osobą biskupa realizuje się w odniesieniu do części diecezji, pewnego rodzaju spraw, wiernych określonego obrządku czy też grupy osób. Zastrzeżenie to jest niezwykle istotne dla charakterystyki prawnej urzędu wikariusza biskupiego, który dzięki temu specyfikuje się spośród urzędów kurii biskupiej i nie może być identyfikowany lub uważany za równorzędny ze stanowiskiem wikariusza generalnego¹⁷. Wprawdzie władza wikariusza biskupiego jest zwyczajna zastępcza, jednakże wydaje się, że musi posiadać ona wspomniane poprzednio ograniczenia terytorialne lub osobowe, w zakres których mogą wchodzić ponadto ograniczenia przedmiotowe. Gdyby bowiem nominacja wikariusza biskupiego była pozbawiona tych ograniczeń, mielibyśmy do czynienia ze stanowiskiem wikariusza generalnego, a nie zaś wikariusza biskupiego. Z kolei konstytutywna niejako natura urzędu wikariusza generalnego domaga się, aby w zakresie jego kompetencji mieścił się ogół spraw i osób i by rozciągała się ona na całość terytorium diecezji. Jakkolwiek prawo wyraźnie zezwala biskupowi na wyjęcie pewnych spraw (kan. 368 § 1) spod gestii wikariusza generalnego, to jednak takie ograniczenie nie może pomniejszać, a tym bardziej naruszać natury prawnej tego urzędu, która domaga się zachowania identyczności prawnej z urzędem biskupa w relacji osobowej,

---

¹⁵ Eccl. S. nr 14 § 3 określa wikariuszy biskupich: „Tamquam officii episcopali cooperatores...”.

¹⁶ KPK. kan. 197 § 2.

¹⁷ W tym zapewne sensie urząd wikariusza biskupiego został określony jako „nowy” — Eccl. S. 14 § 1: „Novum officium Vicarii Episcopalis in iure ideo a Concilio conditum est...”, jakkolwiek podobną koncepcję prawną kodeks zna w postaci urzędu oficjała (kan. 1573), choć różnią się te urzędy pod wielu względami.

rzeczowej i terytorialnej¹⁸. Zrozumiałe jest zatem, że dekret *Christus Dominus* uważa nadal stanowisko wikariusza generalnego jako „eminens” w kurii diecezjalnej i w żadnym przypadku nie uznaje tego urzędu jako całkowicie równorzędnego ze stanowiskiem wikariusza biskupiego¹⁹. Z drugiej zaś strony należy wyraźnie podkreślić, że wspomniane ograniczenia wiążące się z urzędem wikariusza biskupiego nie mogą z punktu widzenia prawnego iść zbyt daleko, zacieśniając jego kompetencje do zbyt wąskiego zakresu spraw, tak aby działał on tylko od wypadku do wypadku, bowiem w takiej sytuacji należałoby raczej mówić o delegacie biskupim upoważnionym do załatwiania pewnych spraw, a nie o urzędzie wikariusza biskupiego w rozumieniu Soboru. Wiadomo ponadto, że biskup nie może dokonać zmiany natury jurysdykcji urzędu wikariusza o czym mówi motu proprio *De episcoporum muneribus* (nr IV)²⁰.

Wikariusz biskupi posiada więc fizjonomię prawną zupełnie odrębną od tej, która charakteryzuje delegata biskupiego. Dla ilustracji można wskazać, że wikariusz biskupi może udzielić w ramach swoich kompetencji np. ogólnej jurysdykcji do asystencji przy małżeństwach, co znowu nie może mieć miejsca w przypadku delegata biskupa.²¹ Zatem choć typ władzy wikariusza biskupiego jest ten sam co i wikariusza generalnego (władza zwyczajna zastępcza), z punktu prawnego zachodzi między nimi istotna różnica dotycząca tak konstytucji prawnej tych urzędów, jak też motywów pastoralno-administracyjnych, dla których może być powołany urząd wikariusza biskupiego.

3. Relacje z wikariuszem generalnym

Z przedstawionych rozważań odnośnie do natury urzędu wikariusza biskupiego jasno wynika, że posiada on wiele cech wspólnych z urzędem wikariusza generalnego. Oba te urzędy cieszą się

¹⁸ KPK. kan. 368 § 1: „Vicario Generali, vi officii, ea competit in universa dioecesis iurisdictio... exceptis iis quae Episcopus sibi reservavit...”

¹⁹ Ch. D. nr 27: „Eminens in Curia dioecesana est officium Vicarii Generalis”.

²⁰ Por. G. Michiels, *Normae Generales Iuris Canonici*, Romae 1949, wyd. 2, I, 341, L. Buijs, *De potestate Episcoporum dispensandi*, W: *Periodica de re morali, canonica, liturgica*. 56 (1967) 101—102.

²¹ F. Bersini, *Nuovo ufficio della curia diocesana il vicario vescovile*, W: *Perfice Munus*, 44 (1969) s. 135: „...al vicario vescovile costituito in materia matrimoniale per tutta o parte della diocesi, il quale ha la potestà ordinaria vicaria di assistere, nell'ambito territoriale di sua competenza, a tutti i matrimoni, con potere di concedere, ad normam iuris deleghe particolari o anche generali trattandosi di vicari cooperatori”.

bowiem władzą zwyczajną zastępczą, którą znamionuje charakter reprezentatywny i podporządkowany z natury swojej biskupowi diecezjalnemu. W wielu aspektach pokrywa się zatem zakres władzy wikariusza generalnego i wikariusza biskupiego. Relacje zachodzące między tymi urzędami posiadają więc doniosłe znaczenie w aspekcie prawnym. Między wikariuszem generalnym a wikariuszem biskupim nie może być absolutnie jakiegokolwiek zależności i podporządkowania w tym sensie, aby wikariusz biskupi był wikariuszem wikariusza generalnego. Wikariusz biskupi nie jest także ustanowiony po to, aby zastępował wikariusza generalnego lub pomniejszał jego władzę. Obaj wikariusze, choć pod innym aspektem, są wikariuszami biskupa diecezjalnego²². Wikariusz generalny, będąc ustanowionym dla całej diecezji, do wszystkich osób i ogółu spraw, jest kompetentny także w tym sektorze, który dotyczy uprawnień wikariusza biskupiego. Obaj wikariusze mogą bowiem podejmować prawomocne decyzje w zakresie posiadanych kompetencji i są one uważane za decyzje samego biskupa.

Celem eliminacji konfliktów i rozdzwieńków mogących powstać z takiej relacji dwóch urzędów, dekret *Christus Dominus* daje w tym względzie mądre dyspozycje dotyczące obowiązku wzajemnej zgody i koordynacji władzy obu stanowisk²³. Nade wszystko konieczne jest aby wikariusz generalny respektował zakres kompetencji specyficznej dla wikariusza biskupiego. W takim układzie wzajemnych relacji zmodyfikowany zostaje częściowo kan. 44 § 2. Łaska odmówiona przez wikariusza generalnego lub wikariusza biskupiego nie może być ważnie udzielona przez innego wikariusza tegoż biskupa nawet po przedstawieniu przyczyn odmowy przez wikariusza odmawiającego. Ponadto nieważna jest łaska odmówiona przez wikariusza generalnego albo przez wikariusza biskupiego a następnie uzyskana bez żadnej wzmianki o odmowie — od biskupa; łaska zaś odmówiona przez biskupa nie może być ważnie uzyskana bez jego zgody od wikariusza generalnego lub biskupiego, nawet po uczynieniu wzmianki o odmowie²⁴.

---

²² Pewną zależność zdają się sugerować odnośne dokumenty przynajmniej pośrednio w sformułowaniach: Ch. D. nr 26 „...suos constituat Vicarios Generales vel saltem Vicarios Episcopales, a sua auctoritate dumtaxat dependentes...”, Eccl. S. 14 „Episcopo diocesano liberum est causas quas maluerit sibi vel Vicario Generali reservare, itemque speciale mandatum, quod a iure communi pro certis negotiis praescribitur. Vicario Episcopali conferre”.

²³ Eccl. S. nr 14 § 3: „Tamquam officii episcopalis cooperator, Vicarius Episcopalis omnia, ab ipso gesta vel gerenda Episcopo dioecesano referre debet; imo et numquam agat contra illius mentem et voluntatem”.

²⁴ Eccl. S. nr 14 § 4: „Gratia a Vicario Generali vel Vicario Episcopali denegante denegationis rationibus, valide concedi nequit. Praeterea, denegante denegationis rationibus, valide concedi nequit. Praeterea, gratia a Vicario Generalis seu Syncello vel a Vicario Episcopali denegata

Oba stanowiska, wikariusza generalnego i wikariusza biskupiego, zależne są i podlegają autorytetowi biskupa, który winien jednak konsultować się z nimi w ważniejszych problemach, zwłaszcza o charakterze pastoralnym. Wspomnieć ponadto należy, że nie można stosować analogii między tymi urządzeniami gdy chodzi o kwalifikacje prawne wymagane od kandydatów na stanowisko wikariusza biskupiego. Omawiane dokumenty nie podają bowiem żadnych konkretnych norm ani też wskazań odnośnie do przymiotów wymaganych na to stanowisko. Wydaje się więc, że nie można wobec tego opierać się na kwalifikacjach podanych przez kan. 367 w stosunku do wikariusza generalnego, bowiem inny jest charakter prawny stanowiska, inna funkcja pasterska wikariusza biskupiego, a inna wikariusza generalnego. Urząd wikariusza biskupiego w dotychczasowym ujęciu prawnym charakteryzuje się bowiem zdolnością przyjęcia różnych treści kompetencyjnych i może w praktyce spełniać różne funkcje w administracji pastoralnej. Prawodawca kościelny mając widocznie tę różnicę na uwadze pozostawił uznaniu biskupa wybór osoby, której mógłby powierzyć ten urząd. Ponadto jest oczywistym, że choć świeccy mogą obecnie zajmować prawdziwe urzędy kościelne i należeć we właściwym tego słowa znaczeniu do kurii diecezjalnej²⁵ to jednak kandydaci na stanowisko wikariusza biskupiego winni posiadać uczestnictwo w sakramencie kapłaństwa. Tylko te osoby, które łączy z biskupem partycypacja w sakramencie kapłaństwa mogą jako wikariusze biskupi wykonywać władzę, która jest „sacra et vera episcopalis”. Stąd też zdaniem Mörsdorfa²⁶ urząd ten był pierwotnie przeznaczony dla biskupów pomocniczych choć obecnie bywa powierzany także kapłanom²⁷. Wydaje się jednak, z racji podanych powyżej, że należy opowiedzieć się za opinią według, której święcenia diakona byłyby kwalifikacją konieczną i wystarczającą do piastowania tego urzędu²⁸.

4. Mianowanie i utrata urzędu wikariusza biskupiego

Interesujący nas dekret *Christus Dominus* wskazuje na sytuację, w których dobru duchowemu w szczególności określonych grup

et postea, nulla facta huius denegationis mentione, ab Episcopo impetrata, invalida est; gratia autem ab Episcopo denegata nequit valide, etiam facta denegationis mentione a Vicario Generali vel a Vicario Episcopali, non consentiente Episcopo, impetrari”.

²⁵ Por. O. Robleda, *Innovationes Concilii Vaticani II in theoria et disciplina de officiis et beneficiis ecclesiasticis*, W: *Periodica de re morali canonica liturgica*, 58 (1969) s. 163—172.

²⁶ Por. K. Mörsdorf, art. cyt. s. 210.

²⁷ V. de Paolis, art. cyt. s. 330: „Vicarius Episcopalis est sacerdos, qui aliquando etiam charaktere episcopali ornatus esse potest...”.

²⁸ W. Bassett, art. cyt. s. 308. „He is the alter ego of the bishop

wiernych można zaradzić przez powołanie urzędu wikariusza biskupiego. Te dyspozycje nie są jednak tak jednoznacznie sprecyzowane, by można było z pewnością mówić o warunkach, w których biskup byłby zobowiązany do powołania wikariusza biskupiego. Wzmiankuje się bowiem wyraźnie tylko dwie przyczyny, które postulowały ustanowienie takiego urzędu, a mianowicie różność obrządku i języka.²⁹ Redakcja odnośnego tekstu zdaje się wskazywać, że dekret podane przyczyny nie wylicza taksatywnie, lecz egzemplarycznie, ilustrując możliwość rozwiązania poruszonych problemów przez mianowanie wikariusza biskupiego. Wynika to chociażby z kontekstu, w którym zamieszczone są powody, dla których biskup miałby powołać ten urząd. Dekret w trosce o zbawienie wiernych, którzy są różnego rytu i języka, podaje bowiem wiele wskazań i wśród nich wzmiankuje się także ustanowienie wikariusza biskupiego. Wynika stąd, że pozostawia się rozeznaniu i decyzji biskupa ewentualność mianowania wikariusza biskupiego nie tylko dla przyczyn wyraźnie wzmiankowanych w dekreście, lecz także dla szeregu innych, gdzie wikariusz biskupi stałby się pożytecznym współpracownikiem biskupa w sprawach administracji duszpasterskiej³⁰. Możliwości w tym względzie są oczywiście duże³¹. Można wskazać tytułem przykładu na wiele dziedzin życia diecezjalnego, jak sprawy zakonne, dyscyplina sakramentów św., interesy grup mniejszości na terenie diecezji, zarząd majątkiem kościelnym, prowadzenie systemu edukacji, rozwój ekumenizmu i szereg innych, gdzie można by przez utworzenie tego urzędu przekształcić system zarządzania w Kościele diecezjalnym zgodnie z inspiracją Soboru Watykańskiego II. Ponadto redakcja słów dekretu: „ilekroć wymaga tego sprawny zarząd diecezją, może biskup ustanowić jednego lub kilku wikariuszy biskupich”, nie pozwala na jednoznaczne odczytanie myśli prawodawcy. Cytowane sformułowanie może być bowiem interpretowane zarówno w tym sensie, że dowolnemu uznaniu biskupa pozostawia się mianowanie jed-

---

in authority and responsibility. For this reason ordination is necessary, but ordination to the diaconate would be sufficient”.

²⁹ Dekret *Christus Dominus*, nr 23: „... ubi sint fideles diversi Ritus, eorum spiritualibus necessitatibus Episcopus dioecesanus provideat... sive per Vicarium Episcopalem aptis facultatibus instructum ... diversi sermonis fidelibus provideatur ... sive per Vicarium Episcopalem sermonem bene callentem.

Dekret *Christus Dominus*, nr 23 wyraźnie mówi o: „similibus circumstantiis”. Motu proprio *Ecclesiae Sanctae* nr 14 § 1, podobnie zaznacza, że: „Vicarios Episcopales constituere libere Episcopi dioecesani relinquuntur, iuxta peculiare loci necessitates”.

³⁰ Dekret *Christus Dominus*, nr 27 podkreśla, że: „Quoties autem recitum dioecesis regimen id requirat, constitui possunt...”.

³¹ Eccl. E. nr 14 § 1: „...imo et firma manet ei facultas unum vel plures Vicarios Generales, ad normam can. 366 C.I.C., nominandi”.

nego lub kilku wikariuszy biskupich albo, że pozostawia się uznaniu biskupa sam fakt powołania takiego stanowiska. Normy wykonawcze, pozostawiając biskupowi w tym względzie swobodę decyzji, zdają się jednak suponować dużą korzyść płynącą z ustanowienia takiego stanowiska, a nawet wskazywać na pewien obowiązek skorzystania przez biskupa z tej pomocy, jaką postuluje Sobór, ilekroć mianowanie wikariusza biskupiego zaradzałoby potrzebom dobra duchowego wiernych przynajmniej pewnej kategorii. Wydaje się zatem, że nie można tego obowiązku odnieść do każdej diecezji, a ponadto postulowany urząd wikariusza biskupiego należy rozumieć jako jedno z możliwych rozwiązań prawnych, a więc nie jedyne będące w dyspozycji biskupa diecezjalnego. Podkreślić także wypada, że to uprawnienie zostało przyznane biskupom nie dla ich osobistej wygody, lecz dla dobra społeczności, dla której powołuje się to stanowisko, określone przez samego prawodawcę jako „*novum officium*”. Warto dodać w tym względzie, że omawiane normy pozostawiając swobodnemu uznaniu biskupa mianowanie jednego lub kilku wikariuszy biskupich nie naruszają tych uprawnień biskupa, dzięki którym może on swobodnie mianować jednego lub kilku wikariuszy generalnych zgodnie z normą kan. 366 § 3³².

Jakkolwiek w oparciu o wspomniany kanon obowiązek mianowania wikariusza generalnego jest nałożony jedynie wówczas, gdy wymaga tego zarząd diecezji, to jednak w praktyce Stolica Apostolska wymagała zawsze ustanowienia wikariusza generalnego w diecezji, przypominając o tym wielokrotnie biskupom zaniedbującym tego obowiązku³³. Odnośnie do mianowania wikariusza biskupiego nie można mówić o podobnym obowiązku, lecz jedynie o uprawnieniu będącym w dyspozycji biskupa, którego jednak biskup nie może zaniebnać, ilekroć ustanowienie takiego urzędu byłoby pożyteczne lub niezbędne dla administracji duszpasterskiej w diecezji³⁴. W takich wypadkach sądzić należy, że ilekroć biskup będzie w możności zarządzić potrzebom diecezji przez mianowanie wikariusza biskupiego nie będzie mnożył stanowisk wikariusza ge-

---

³² W. Bassett, *The Office of Episcopal Vicar*, W: *The Jurist* 3 (1970) s. 296 n. podaje przykładowo obszerny wykaz funkcji spełnianych przez wikariusza biskupiego.

³³ V. de Paolis, art. cyt. s. 311: „*Est ergo vera obligatio quam episcopi habent ad vicarium generalem constituendum, non tantum theoretice sed etiam practice*”.

³⁴ Odmienna jest redakcja odnośnych przepisów, w stosunku do ustanowienia wikariusza generalnego kan. 366 brzmi: „*Quoties rectum diocesis regimen id exigat, constituendus est ab Episcopo Vicarius Generalis*, „natomiast gdy chodzi o ustanowienie wikariusza biskupiego to dekret *Christus Dominus* nr 27 zawiera takie sformułowanie: „*Quoties autem rectum diocesis regimen id requirat constitui possunt ab Episcopo...*”.

neralnego. Znanym jest bowiem, że kodeks, pomimo że nie znał urzędu wikariusza biskupiego, nie faworyzował zwiększenia liczby wikariuszów generalnych. System sprawnego administrowania diecezją, jego skuteczność i jedność działania byłaby bowiem narażona na częste konflikty i rozdzwienki mogące powstać przy zbyt-niej decentralizacji autorytetu na skutek mnożenia stanowisk o tak rozległych kompetencjach, jakie piastuje wikariusz generalny. Sam zresztą dekret wśród środków dotyczących rozwiązania poruszanych problemów pastoralnych wyraźnie wymienia wikariusza biskupiego a nie wikariusza generalnego.

Autorytem prawnym powołującym ten urząd jest biskup. Mówi o tym wyraźnie dekret *Christus Dominus* w słowach: „... constitui possunt ab Episcopo ...”. Również Stolica Apostolska ustanawiając biskupa pomocniczego może mianować go wikariuszem biskupim. W wypadku braku takiej nominacji ze strony Stolicy Apostolskiej, na biskupie diecezjalnym spoczywa obowiązek powołania swego biskupa pomocniczego na stanowisko wikariusza biskupiego³⁵. A zatem swoboda decyzji przyjęta jako zasada w relacji do ustanowienia wikariusza biskupiego podobnie jak i wikariusza generalnego³⁶ zostaje tu w jakiś sposób ograniczona. Prawodawca chciał zapewne, w ten sposób dać wyraz intencjom Soboru, który pragnie dowartościowania pozycji biskupa pomocniczego. Także wszyscy zrównani w prawie z biskupem rezydencjalnym mogą mianować swoich wikariuszy biskupich. Należy tu zaliczyć opata i prałata nullius³⁷, których terytorium zrównane jest z diecezją oraz administratorów apostolskich ustanowionych na stałe³⁸. Natomiast wydaje się, że nie można tego uprawnienia przyznać wikariuszom i prefektom apostolskim, ponieważ posiadają oni już podobne uprawnienia i w sytuacji, gdzie byłoby konieczne mianowanie wikariusza biskupiego, mają ustanowić wikariusza delegata z jurysdykcją w sprawach duchowych i materialnych.

Urząd wikariusza biskupiego według myśli prawodawcy posiada, jak to było podkreślone, charakter reprezentatywny i podporządkowany biskupowi diecezjalnemu. Wygasa on zatem z natury swojej, jeśli zabraknie tego, kogo reprezentuje, a mianowicie biskupa. W tych więc wypadkach, kiedy wygasa władza biskupa, ustaje tak-

---

³⁵ Ch. D. nr 26: „Quodsi in Litteris nominationis provisum non fuerit, Episcopus diocesanus Auxiliarem vel Auxiliares suos constituat Vicarios Generales vel saltem Vicarios Episcopales”.

³⁶ KPK. kan. 366 § 2: „Vicarius Generalis libere ab Episcopo designatur, qui eum potest ad nutum remove”.

³⁷ Kanony 198 i 215 § 2 wyraźnie suponują, że posiadają oni wikariusza generalnego.

³⁸ KPK. kan. 315 § 1: „Administrator Apostolicus permanenter constitutus iisdem iuribus et honoribus fruitur, iisdem obligationibus tenetur, ac Episcopus residentialis”.

że władza wikariusza biskupiego, podobnie jak wikariusza generalnego. Ta tradycyjna koncepcja władzy zastępczej została w omawianych normach zachowania jedynie w tym wypadku, gdy wikariusz biskupi jak i wikariusz generalny nie piastują godności biskupiej³⁹. W myśl kan. 371 czas trwania urzędu wikariusza generalnego jest związany w trzech wypadkach z losem biskupa⁴⁰. Odnosnie zaś wikariusza biskupiego to urząd ten ustaje ponadto przez wygaśnięcie jego terminu określonego w samym akcie nominacji (gdy chodzi o osoby nie piastujące godności biskupiej). Nie ma jednak w tym względzie żadnej restrykcji co do powtórnej nominacji ze strony biskupa. W praktyce oznacza to, że w wypadku np. śmierci biskupa rezydencjalnego tracą oni wszelkie uprawnienia. Wikariusz kapitulny, jeśli zechce się nimi posłużyć — co się poleca w motu proprio *Ecclesiae Sanctae* — może ich ustanowić swoimi delegatami, czyli mogą oni go wspomagać w zarządzie diecezją, lecz jedynie jako zwyczajni delegaci⁴¹. Jeśli natomiast wikariusz biskupi (podobnie jak wikariusz generalny) posiada skargę biskupią, to wówczas pomimo utraty władzy przez tytulariusza zatrzymuje pełnię władzy i przywilejów, jaką cieszył się podczas *sede plena*. Decyzja ta wnosi zatem pewne *novum* do tradycyjnego pojęcia władzy zastępczej, można bowiem pytać, na jakiej podstawie mówi się o władzy zastępczej, skoro brak tytulariusza, czym wtedy pozostaje się wikariuszem. Powyższą trudność można wyjaśnić w ten sposób, że wikariusz biskupi i wikariusz generalny pomimo śmierci biskupa rezydencjalnego pozostają nadal wikariuszami urzędu biskupiego, który nadal trwa. Wprowadzona zatem przez prawodawcę modyfikacja nie zmienia zasadniczo pojęcia władzy zastępczej, która obecnie w relacji do władzy tytulariusza staje się bardziej autonomiczna.

Uwagi końcowe

Urząd wikariusza biskupiego, jako nowy organ władzy w przekształceniu administracji pastoralnej zgodnie z postulatami soboru, przechodzi obecnie okres eksperymentowania i weryfikacji w praktycznym funkcjonowaniu. Podkreślić zatem w konkluzji należy, że fizjonomia prawna tego urzędu nie jest ostatecznie wykrystalizowana i ściśle sprecyzowana. Na obecnym etapie nowelizacji prawa

³⁹ *Eccl. S. 14 § 5*: „*Vicarii Episcopales qui Episcopi Auxiliares non sint, nominantur ad tempus, in ipso constitutionis actu determinandum; „possunt tamen ad nutum Episcopi amoveri”.*

⁴⁰ *KPK. kan. 371*: „*Expirat Vicarii Generalis iurisdictio per ipsius renuntiationem ad normam can. 183—191, aut revocationem ei ab Episcopo intimatam, aut sedis episcopalis vacationem”.*

⁴¹ *Eccl. S. nr 14 § 5*: „*Sede vacante, nisi sint Episcopi Auxiliares, a munere cessant, expedit tamen ut Vicarius Capitularis iis, tamquam suis delegatis utatur, ne bonum dioecesis ullum detrimentum capiat”.*

i reformy systemu zarządzania w Kościele nie może to być oceniane jako mankament i wyraz niedoskonałości prawnej tego urzędu. Dzięki temu bowiem, że urząd ten nie posiada z góry zdeterminowanych obowiązków prawnych, cechuje go w obecnym stadium duża elastyczność w przyjmowaniu takich treści kompetencyjnych, jakie są potrzebne danemu biskupowi. Z łatwością może zatem przystosować swoją rolę do różnych potrzeb lokalnych i wymogów systemu administracyjnego w danej diecezji.

Urząd wikariusza biskupiego, według zamierzeń prawodawcy, pozwala na rozwiązanie napięć i tendencji, którym podlega obecnie autorytet władzy w Kościele, między centralizacją, która ma wyrażać jedność Kościoła i zapewnić skuteczność działań pasterskich, a decentralizacją konieczną po to, aby autorytet ten funkcjonował dla rzeczywistego dobra społeczności kościelnej i wiernych.

Urząd ten posiada zatem duże szanse, aby wytrzymał próbę życiową, sprostając potrzebom Kościoła lokalnego zarówno obecnym, jak i tym, które wyłonią się w przyszłości. Można zatem żywić nadzieję, że stanowisko wikariusza biskupiego wprowadzone przez Sobór znajdzie stałe miejsce w nowym Kodeksie prawa kanonicznego.

Ufficio del vicario vescovile

Il Concilio Vaticano II nel decreto „Christus Dominus” al n. 27 istituisce giuridicamente l'ufficio del vicario vescovile con queste parole: „Nella curia diocesana il vescovo può costituire uno o più vicarii vescovili che in forza del decreto in una determinata parte della diocesi o in un determinato settore di affari o nei riguardi dei fedeli di un determinato rito, godano dello stesso potere che il diritto comune attribuisce al vicario generale”. Per attuazione di questo punto particolare del decreto conciliare vennero formulate precise norme promulgate ad experimentum col motu proprio *Ecclesiae Sanctae*. Normae destinatae in sequito a trovare posto nel nuovo codice di diritto canonico.

La disposizione del Concilio introduce nell'elenco degli uffici ecclesiastici una nuova figura giuridica affiancata alle persone che nella curia diocesana offrono al vescovo la collaborazione nel governo di tutta la diocesi. La figura del vicario vescovile secondo la mente del legislatore costituisce un ufficio stabile al quale dal diritto medesimo viene ammessa la potestà di giurisdizione ordinaria. Questa potestà e da ritenersi ordinaria vicaria perchè viene esercitata nel nome del vescovo diocesano. Tra il vicario generale e quello vescovile non vé alcuna subordinazione anche se sotto diverso aspetto sono però dei punti di convergenza, della loro potestà. I vescovi residenziali e quelli che sono equiparati possono eleggersi il vicario vescovile. I vicari vescovili che non siano insigniti del carattere episcopale cessano dal loro ufficio col cessare della potestà del vescovo diocesano. L'ufficio del vicario vescovile lasciato alla libera discrezione del vescovo è istituito perchè egli possa esercitare il governo pastorale della diocesi con ammoderata decentrazione e maggiore funzionalità del potere.